

ИЛЬЯ ЧАБЫЛБАН — УУС-УРАН ТЫЛ МААСТАРА

И. Чабылбан Саха сириҥ бастакы көлүөнэ суруйааччыларын айымньыларыгар иитиллэн, кинилэри кытары тилэх баттаһан, саха культурата сайдарыгар айымньылаахтык үлэлээбит суруйааччылартан биирдэстэрэ буолар.

Илья Дорофеевич Винокуров-Чабылбан от ыйын 31 күнүгэр 1914 сыллаахха Нам улууһугар элбэх оболоох бааһынай кэргэнигэр төрөөбүтэ. Кини күн сиригэр баара-суоҕа 38 эрэ сыл олон ааспыта диэтэххэ, бу үгүс өрүттээх талааннаах суруйааччы балай да баай нэһилиэстибэни хаалларбыта. Ол курдук литератураҕа 30-с сылларга киирэн, саха норуотун культурата сайдарыгар улахан сыратын биэрбит кининэн буолар. Кинини, саха поэзиятын уус-уран форматыгар, ритмикатын сайыннарыыга элбэх санганы киллэрбит поэтынан сыаналыыллар. Ол курдук, Чабылбаны, ордук рифманы тупсарарга, строка иһигэр дорбооннор дьүөрэлэһиилэрин санга көрүҥнэрин айбыт поэтынан билинэллэр. Ону “Хайыһар” уо.д.а. чулуу хоһооннорун тутулара туһулууллар. Ол туһунан филологическай наука доктора Н. Тобуроков бу курдук суруйар. “В 30-е годы значительный вклад в теорию и практику стихосложения внесли книги Чагылгана и П. Туласынова. Первый значительно обогатил культуру рифмы, показал, по существу неограниченные возможности якутского стиха”.

Рифма көмөтүнэн хоһоон сытыырхайар, ис хоһооно ордук чабылхайдык арыллар, өйдөнүмтүө уонна дьайар күүһэ ордук биллэр...

Холобур: *Биллин фашист баһылыга*

Биһи чабыл күүспүтүн,

Кыайыы сырдык дьаралыга

Биһигини кууспутун...

Манна – баһылыга – дьаралыга, күүспүтүн – кууспутун диэн тыллар бэйэ-бэйэлэрин кытары рифмалаһан, хоһоон дьайар күүһэ сытыырхайар, аабааччыны “кыайыы сырдык дьаралыгар” бигэр эрэннэрэр.

Чабылбан саха литературатыгар бастакынан санга романс, ода, сонет, эльгия жанрдарын киллэрбитин, 1939 с. Иван Арбита бэйэтин критическэй ыстатыйатыгар бэлиэтээн турар. Онтон, поэт (Чабылбан) сангаҕа дьаныардаах үлэтин Арбита маннык образтаан суруйар.

“Поэзия саҥа, сибииһэй формалар, саҥа ньымалар киирэллэрин эбэрделээн тураммыт, бу санганы айарга ким төһө күүстээбин ырытыахха наада. Сахалыы поэзия туһунан тыл көтөбөрбүтүгэр,

элбэхтэри дуу, абыһахтары дуу кытта Чабылбан көстө турар. Бу поэт суруйууларын аахтаахха, киһи хайдах эрэ адаардаах таас хайаны дабайа сатыыр курдук чувствоҕа киирэр”. Онтон этэр: “Чабылбан бэйэтин суруйар тематикатынан – баай уонна характернай поэт”. (И. Арбита “Эдэр бассабыык”, 1939 с. от ыйын 18 күнэ.) Бука, поэт бу новаторскай үлэтин сыаналаан, Күннүк Уурастырап бу курдук эттэбэ: “По своей культуре и оригинальности стиля, Чагылган стоит в ряду лучших поэтов Якутии”. (“СЯ” хаб. 1944 с.)

Чабылбан араас өрүттээх талаан этэ: ол курдук, эпическэй улахан айымньылары: “Ньургустай Куо”, “Өкүлүүнэ”, хоһоонунан новеллалары: “Кыайыы”, “Манчаары”, П. Ойуунускай нарын лирикатын үгэстэрин салбаан, истинг ийии чувствотун үөскэтэр хоһооннору айан биһирэммитэ. “Мичилийэ күлэ састын”, “Оо, аптаах айыы түүл дьоһо”, “Добоччукаам, өйдүүгөн” уо.д.а. Онтон норуотугар лирико-бытовой темаҕа суруллубут үгүс ырыалар автордарынан кизгник биллибитэ: “Дьокуускай үрдүнэн”, “Эдэр саас ырыата” уо.д.а.

Поэт, аны бэртээхэй тылбаас маастара этэ. Кини, А.С. Пушкин “Моцарт уонна Сальери”, “Русалка”, Лермонтовтан “Бэс”, “Палестина лабаата”, Ш. Петефиттэн “Кылыс уонна кыыс”, француз символист поэттарыгар тийэй үлэлэрин тылбаас чыпчаалларын курдук сыаналыахха сөп. Поэт, чинчийээччилэр этэллэринэн, сахалыы оҕо литературатын төрүттэспит поэттартан биирдэстэрэ буолар. Кини оболорго, эдэр ычакка болбомтотун ууран, үтүөкэннээх айымньылары суруйан хаалларбыта. Ол айымньылар, оҕону төрөөбүт төрүт тылын сүмэтигэр иитэн, төрөөбүт норуотун тылын баайын биллэрэргэ сүҥкэн суолталаахтар. Холобура, ылан көрүүбүҥ “Туллуктайын”. Кини архыыбыгар билигин да бэчээттэммэккэ сытар хоһооннордоох, комедиялардаах, кэпсээннэрдээх, пьесалардаах.

Дьэ, ити курдук поэт кылгас олобор төрөөбүт норуотун культуратын иннигэр бэйэтин харыстаммакка үлэлээбитэ. Ол да иһин, дэлэбэ да Баал Хабырыыс суруйуо дуо: “Ильоша, еще раз говорю, пожалуйста, береги себя. Ведь Вы – одна яркая звезда на небосклоне нашей поэзии”, — диэн.

Л.М. САБАРАЙКИНА.